

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора Мельник
Людмили Юріївни, завідувача кафедри обліку і оподаткування
Уманського національного університету,
на дисертаційну роботу Соколіка Віталія Дмитровича «Формування
конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та
післявоєнний період», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних
сил і регіональна економіка

Актуальність теми дослідження. Економічні наслідки війни поставили територіальні громади перед необхідністю одночасно підтримувати поточну життєдіяльність і формувати ресурсну основу відновлення. За таких обставин результативність місцевого розвитку визначається тим, наскільки обґрунтовано органи самоврядування встановлюють пріоритети, оцінюють доступні ресурси та спрямовують їх на збереження підприємництва, зайнятості й інфраструктури. Конкурентні позиції території дедалі тісніше залежать від якості інформації, що використовується для прийняття рішень, та підзвітності у розпорядженні фінансовими й майновими ресурсами.

Особливе дослідницьке значення має співвідношення фінансової спроможності громади та її здатності до довгострокового економічного зростання. Збільшення бюджетних надходжень або обсягів зовнішньої допомоги не завжди означає зміцнення власної економічної бази. Для визначення перспектив розвитку необхідно враховувати структуру доходів, характер видатків, стан виробничих ресурсів і ризики втрати населення. Це зумовлює потребу в методичних підходах, які поєднують аналіз ресурсної забезпеченості з оцінюванням управлінських та безпекових умов.

Обрана Соколіком Віталієм Дмитровичем тема відповідає зазначеній потребі. Її актуальність посилює орієнтація на громади Миколаївської області, для яких неоднаковий масштаб воєнного впливу визначає різні

можливості відновлення господарської діяльності. Поєднання регіонального аналізу, цифровізації управління та превенції корупційних ризиків дає змогу розглядати конкурентні переваги у зв'язку з конкретними умовами використання ресурсів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми Миколаївського національного аграрного університету «Формування потенціалу місцевого розвитку територіальних громад» (державний реєстраційний номер 0121U114744). Внесок здобувача полягає в опрацюванні чинників формування конкурентних переваг громад за умов воєнного впливу та післявоєнного відновлення. Така спрямованість узгоджується з предметом дослідження і прикладним призначенням його результатів.

Обґрунтованість наукових положень і достовірність результатів. Логіку дослідження побудовано від визначення сутності та чинників конкурентних переваг до аналізу стану громад і розроблення інструментів управлінського реагування. Автор використовує теоретичне узагальнення, порівняння, монографічний і герменевтичний методи, системний аналіз, ранжирування та графічне подання результатів. Поєднання цих методів відповідає завданню дослідження територіальних відмінностей і взаємозв'язку економічних та інституційних чинників.

Емпірична частина містить матеріали щодо бюджетних характеристик громад, їхньої ресурсної забезпеченості, економічної активності й управління розвитком. Важливим є зіставлення доходів, видатків, трансфертної залежності та управлінського навантаження: ці показники дозволяють перейти від загальної характеристики територій до виявлення конкретних обмежень місцевого розвитку. Авторські групування доповнюють аналіз та створюють основу для адресного добору заходів.

Прикладні розрахунки індексів у третьому розділі подано як авторську апробацію, а перспективні зміни – як сценарні оцінки. Таке розмежування є

важливим для коректного використання результатів: вони слугують інструментом обговорення управлінських альтернатив. Наведені нижче зауваження спрямовані на уточнення окремих аналітичних інтерпретацій і посилення практичної придатності запропонованих підходів.

Наукова новизна та значення одержаних результатів. У вступі дисертації (с. 16–18) визначено шість положень наукової новизни. Їх зміст охоплює концептуальні засади вибору стратегічних пріоритетів, методичні інструменти оцінювання та контролю, а також розвиток теоретичних положень щодо конкурентних переваг і стійкості громад.

Вперше:

1. Розроблено концептуальний підхід до визначення стратегічних пріоритетів формування конкурентних переваг та економічної спроможності територіальних громад у воєнний і післявоєнний період, який передбачає послідовне поєднання моніторингу розвитку громади, оцінювання її фінансово- економічного та ресурсного потенціалу, ідентифікації безпекових загроз, визначення сильних і слабких сторін та добору диференційованого комплексу управлінських інструментів. На відміну від існуючих підходів, запропонована модель враховує функціонально-безпекові відмінності громад та дає змогу узгоджувати стратегічні рішення з характером воєнного впливу, ресурсною базою і перспективами післявоєнної трансформації.

Удосконалено:

2. Методичний підхід до оцінювання конкурентних переваг територіальних громад, який доповнено врахуванням специфіки воєнного та післявоєнного періодів і структуровано за трьома послідовними етапами: підготовчим, розрахунковим та завершальним. Підхід передбачає формування системи показників за економічною, соціальною, екологічною та інфраструктурною складовими, оцінювання впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, визначення динаміки конкурентних позицій та врахування

мультиплікативних ефектів міжрегіональної і міжгалузевої взаємодії, що підвищує обґрунтованість стратегічних рішень щодо розвитку громад;

3. Інструментарій мінімізації корупційних ризиків у процесі формування конкурентних переваг територіальних громад, який розширено за рахунок поєднання цифрових, організаційних та громадських механізмів превентивного контролю, зокрема відкритих даних, електронних закупівель, цифрового моніторингу, аналітичних інструментів, громадського контролю, захисту викривачів та етичних стандартів. Особливістю запропонованого підходу є його спрямованість не лише на виявлення порушень, а насамперед на попередження ризиків у процесах управління ресурсами, реалізації відновлювальних, інвестиційних і закупівельних проєктів.

Набуло подальшого розвитку:

4. Трактуювання поняття «конкурентні переваги територіальних громад» як інтегрованої системи економічних, соціальних, екологічних та інфраструктурних характеристик, що відображають автентичні особливості території, її ресурсний потенціал та здатність адаптуватися до зовнішніх загроз, забезпечувати стійкість, підвищувати якість життя населення і формувати привабливість для різних груп стейкхолдерів;

5. Класифікація детермінант формування конкурентних переваг територіальних громад, яку розширено шляхом диференціації їх прояву у воєнний та післявоєнний періоди за економічною, соціальною, екологічною, інфраструктурною та безпековою складовими, що дозволяє враховувати зміну значущості окремих чинників залежно від рівня воєнного впливу, стану ресурсної бази та етапу відновлення території;

6. Положення щодо формування економічної стійкості територіальних громад, яку запропоновано розглядати як здатність громади акумулювати, розподіляти та ефективно використовувати фінансові, матеріальні, кадрові, інфраструктурні й організаційні ресурси, підтримувати базову економічну функціональність в умовах воєнних загроз, забезпечувати розвиток

підприємництва, відновлення локальної економіки та створювати передумови для довгострокового зростання у післявоєнний період.

Зазначені результати утворюють послідовну систему: теоретичне пояснення конкурентних переваг і їхніх чинників доповнюється інструментами діагностики, визначення пріоритетів та попередження ризиків. Для практики управління ресурсами особливе значення має поєднання оцінювання економічної спроможності з превентивним контролем відновлювальних та інвестиційних процесів.

Практичне значення результатів дисертації. Запропоновані підходи можуть використовуватися під час підготовки місцевих програм, аналізу бюджетної спроможності, визначення пріоритетів відновлення та вдосконалення процедур контролю. З позицій обліково-аналітичного забезпечення найбільший інтерес становлять можливості поєднання фінансової інформації з характеристиками інфраструктури, людського капіталу та безпекового середовища.

За відомостями, наведеними у дисертації (с. 18–19), результати використано в діяльності Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів і її територіальних органів (довідка від 10.10.2025 № 1503), Шевченківської сільської ради (довідка від 20.11.2025 № 1303/3), а також в освітньому процесі Миколаївського національного аграрного університету (довідка від 03.12.2025 № 24-18/1930). Опис застосування у Шевченківській громаді пов'язаний із фінансово-економічними розрахунками, бюджетними програмами та оцінюванням доцільності підтримки підприємництва й інфраструктурних заходів.

Повнота висвітлення результатів у публікаціях. У поданому переліку наукових праць наведено дев'ять публікацій: шість статей та три праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Окремо виокремлено статтю в журналі *Danube*, віднесеному автором до видань, які індексуються у Scopus. Тематика публікацій охоплює трудові ресурси, цифрові технології,

інвестиційне середовище, моніторинг розвитку громад та формування їхньої економічної спроможності.

Для низки спільних публікацій у дисертації конкретизовано особистий внесок здобувача, що дозволяє співвіднести опубліковані положення з напрямками його дослідження. Представлений перелік демонструє висвітлення основних тематичних складових роботи та їх обговорення на науково-практичних конференціях.

Оцінка структури, змісту та стилю викладення. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додаткових матеріалів. Послідовність розділів відповідає переходу від теоретичного обґрунтування до аналізу територіальних відмінностей і розроблення пропозицій.

У першому розділі систематизовано підходи до розуміння конкурентних переваг, визначено їхні чинники та методичні засади оцінювання. Другий розділ розкриває зміни у розвитку громад, фінансові характеристики місцевого управління та функціонально-безпекову диференціацію територій. У третьому розділі об'єднано пропозиції щодо економічної спроможності, цифрової зрілості та зниження структурної вразливості управління.

Перевагою композиції є використання економічного аналізу як підстави для подальших рекомендацій. Таблиці й рисунки допомагають зіставляти характеристики громад та узагальнювати запропоновані зв'язки. Текст викладено українською мовою із застосуванням термінології регіональної економіки та місцевого розвитку; окремі інтерпретації показників потребують уточнень, сформульованих у зауваженнях.

Дотримання академічної доброчесності. У тексті наявні посилання на використані джерела, під таблицями та рисунками зазначено походження матеріалів, у переліку публікацій розкрито внесок здобувача у спільні праці. Для окремих схем автор прямо вказує використання ChatGPT як

допоміжного засобу їх створення. Таке розкриття походження матеріалів забезпечує можливість розмежування авторських положень, залучених джерел і технічних засобів підготовки ілюстрацій.

Відповідність роботи заявленій спеціальності. Предметна спрямованість дисертації охоплює територіальну організацію економічної діяльності, використання місцевого ресурсного потенціалу, міжтериторіальні відмінності та механізми зміцнення конкурентних позицій громад. За змістом досліджуваної проблеми та характером запропонованих рішень робота належить до спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Дискусійні положення та зауваження. Поряд із позитивною оцінкою наукових результатів вважаємо необхідним звернути увагу на такі питання, уточнення яких посилює б аналітичну та прикладну складові роботи.

1. Під час групування громад за співвідношенням доходів і видатків на одного мешканця (с. 72–74) доцільно чіткіше узгодити критерії віднесення до груп та склад порівнюваних доходів. Зокрема, Галицинівську громаду наведено одночасно серед громад із високими доходами та збалансованими видатками і серед громад із високими доходами, але значними видатками. Крім того, висновок про трансфертну залежність потребує прямого зіставлення власних надходжень, трансфертів і джерел фінансування видатків. Уточнення цих позицій усунуло б неоднозначність фінансової характеристики громад.

2. Інтерпретація високого управлінського навантаження як можливої ознаки недостатньо ефективного управління (с. 108–110) потребує більшої обережності. У таблиці 2.11 частку управлінських видатків визначено від доходів загального фонду без трансфертів, тоді як у поясненні використано формулювання про загальну структуру бюджету. Необхідно розмежувати ці бази порівняння та врахувати, що показник може зростати внаслідок скорочення власних доходів за незмінних витрат. Доповнення аналізу даними

про обсяг наданих послуг і фактичне навантаження на працівників зробило б рекомендації щодо оптимізації переконливішими.

3. У підрозділі 3.2, зокрема на с. 163, рекомендовано використання штучного інтелекту, блокчейну та предиктивної аналітики. Доцільно доповнити ці пропозиції критеріями економічної доцільності вибору технології для конкретної громади. Варто зіставити очікувану користь із сукупними витратами на придбання, інтеграцію, підтримку, захист даних і навчання працівників, а також розглянути простіші технологічні альтернативи. Це допомогло б визначити, за яких умов складне цифрове рішення виправдане з огляду на масштаби та завдання місцевого управління.

4. У механізмі мінімізації корупційних ризиків (с. 173–176) обґрунтовано необхідність автоматизованого обліку ресурсів, цифрового моніторингу та внутрішнього контролю. Практична цінність механізму зросла б за умови конкретизації руху облікової інформації: від первинного документа про надходження чи використання ресурсу до реєстру проєкту, звіту виконавця та контрольного рішення. Доцільно визначити відповідальних за звіряння даних, документування розбіжностей і перевірку їх усунення. Така деталізація забезпечила б простежуваність використання бюджетних і донорських ресурсів.

5. Функціональне та безпекове групування громад (табл. 2.16–2.17) формує корисну основу для вибору інструментів розвитку, проте потребує конкретизації порядку оновлення. Доцільно встановити події, які є підставою для перегляду належності громади до відповідного типу, періодичність такого перегляду та порядок коригування вже розпочатих програм. Особливої уваги заслуговує ситуація, коли безпекові умови змінюються швидше, ніж економічна спеціалізація й інфраструктурні можливості території. Це посилює адаптивність запропонованого підходу.

Наведені зауваження стосуються уточнення окремих висновків та подальшого розвитку прикладних положень. Вони не заперечують основного

практичних рекомендацій щодо формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та післявоєнний період. Поєднання аналізу місцевої економіки, безпекових умов і якості управління становить науковий інтерес та має прикладне значення для відновлення територій.

Сукупність одержаних результатів, їх наукова новизна та можливості практичного використання дають підстави позитивно оцінити дисертацію «Формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та післявоєнний період» як кваліфікаційну наукову працю за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Її автор, Соколік Віталій Дмитрович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за зазначеною спеціальністю.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Уманського національного університету

Людмила МЕЛЬНИК

